

HÉT ELŐADÁS A HATALOMRÓL

■ A *Magyar Tudomány* 2016. júniusi számának Hunyadi György vendégszerkesztette tematikus szakasza az MTA társadalomtudományi osztályai által 2015-ben – a Magyar Tudomány Napja alkalmából – szervezett ülésének anyagait mutatja be, *A hatalom* témájában. Az ülésen elhangzott tizenegy előadásból itt hetet olvashatunk, kivétel nélkül kiemelkedő tudósszemélyiségek által szignálva, szerteágazó tudományterületekről s ezeken belül is sajátos alkalmazási irányokból: történelem – emlékezetpolitika kritikája (Pók Attila), nyelvészet – szociolingvisztika (Kontra Miklós), jogszociológia – jogtudat kutatás (Fleck Zoltán), politológia – globalizációkutatás (Bayer József), filozófia – civilizációkritika (Almási Miklós), könyvtártudomány – az információs társadalom története (Monok István), szociálpszichológia – politikai szociálpszichológia (Csepeli György).

Ahogy az konferenciakötetek esetében természetes, az anyagok túl szűk keretek közt kénytelenek mozogni ahhoz, hogy tanulmányszerűen kimerítő részletességgel mutathassák be témáikat; ugyanakkor – talán a kérdéskör tágassága, talán az ülés multidiszciplináris jellege folytán – tematikusan mégis igen ambíciózusak, amennyiben nem saját problémahorizontjuk egy részékedését igyekeznek analitikusan megvitatni, hanem ellenkezőleg, problémafelvetésük lehetőleg minél tágabb vonzatszféráját próbálják szinertikus módon végigpásztázni. Ez természetesen csak egy futó pillantás erejéig sikerülhet, ám a szerzők – szakmai, retorikai – habitusa e pillantás élességét messzemenően biztosítja.

Ugyanakkor egy ilyen típusú, átfogó témavezetés olyasfajta érzést kelthet az olvasóban, mintha mindig valamilyen *ugyanarról* lenne itt – mintegy transzcendentálisan – szó, anélkül, hogy ennek azonossága végérvényesen fölfedődhetne. Konkrétabban, mégiscsak hiányolható előadásoként bizonyos körülhatároltabb tézisek fölvetése, melyek a szerteágazó hipotézisrendszert – mely alapján az ilyenfajta beszéd mint kommunikáció egyáltalán megvalósulhat – világosabbá, egyben a következtetéseket fallibilisebbé tennék.

Továbbmenve, a téma (a fölsorolt tudományterületekre egyben lebontott) hatal-

massága is kitermel egy sajátos sebezhetőséget: egy ilyen szó, fogalom, cím, címke, nyelvi szimulakrum – hacsak nem metafizikailag értjük – nem teszi lehetővé a kollektív kérdésés valamely közös játékszabályként szolgálható körülírását. Ezért tapasztalható, hogy minden szerző saját kérdésértelmezésének közérdekű relevanciáját igyekszik előtérbe állítani, ám ez újra csak valamely reflektáltan (kollektíven) személyes helyzet-érzékelés előfeltevésén fordul majd meg. És szintén emiatt adódik, hogy éppenséggel a témává tett tárgy az, amely, egyrészt egy valamelyes konszenzus közegeiben, és pedig többé-kevésbe mindenütt a *politikai* hatalom *uralmi* összetevőjeként szűkítve-értelmezve, másrészt alapvetően divergens módon határozódik meg a szövegekben.

Egyrészt: a múltértelmezés *politikai* konfliktusai a kortárs Magyarországon (P. A.); a nyelv *politikai* uralása Magyarországon, Közép-Kelet-Európában és transznacionális közegekben (K. M.); a *politikai* hatalom korlátozásának gyakorlatai a jogtudat szociológiájában (F. Z.); a *politikai* hatalom változása az információs társadalomban (B. J.); a virtuálisan (valójában problematikus) *politikaiként* érzékelt hatalom láthatatlanná válása (A. M.); a tudásbiznisz mint társadalmi osztályok *politikai* harcának színtere (M. I.); illetve a *politikai* hatalom szemiotikájának átalakulása a szekularizált világban (Cs. Gy.).

Másrészt: a múltértelmezésnek valamilyen elemi, ontológiai – és ennél fogva eredendő autonóm – *hatalma* van, mely a politikával kölcsönös viszontértelmezéseket bonyolódik, különös (történelem-) tudatalakzatokat hozva létre (P. A.); a nyelv kontrollja általi hatalomgyakorlás a (gyakran aberráns) politikaival párhuzamos mentális *hatalmi* tereket teremt (K. M.); a hétköznapi jogtudat ellenhegemonikus *hatalmat* ad az ellenálló szubjektum kezébe (F. Z.); a politikai autoritás csökkenő lehetőségei radikálisan alternatív *hatalmi* újraszerveződést tesznek szükségessé (B. J.); a politikai kontroll alól kiszabaduló láthatatlan *hatalmak* új típusú, árctalan dominanciát/alávetettséget szülnek (A. M.); a tudásmenedzsment üzleti logikája a tudás mint *hatalom* újraelosztásához vezet (M. I.); és az emberi egzisztencia

a varázstalanított világ nihilizmusában új *hatalmi* kiindulópontot képez (Cs. Gy.).

Ez az a pont, ahol az összeállítás – az egyes szerzők egyedi teljesítményén, az igen informatív bibliográfiai hivatkozásokon, illetve a kollégákkal avagy a szélesebb értő közönséggel való párbeszéd irányába tett erőfeszítéseken túl – valóban izgalmassá válik. Konkrétan, ha a hatalom forrásainak Bayer József körvonalazta kategóriáin – ideológiai, gazdasági, katonai, politikai, melyek közül, mint rámutattunk, csakis a politikai tűnik rákérdézhetőnek – túllépünk, egy cseppfolyós, dinamikus, drámai, ám annál érdekesítőbb kérdéshorizontra jutunk, melyet amúgy mindannyian nap mint nap tapasztalunk, habár megfogalmazhatatlannul: a kortárs emberiség folyamatosan átalakuló önszerveződésének területére. Itt pedig, amint azt eme összeállításban láthatjuk is, a meghatározatlan hatalom mindenütt jelenlévősége minden kornál radikálisabban

kényszerít a *hatalom mint olyan* kérdésének fölvetésére, mely a *hatalom és időbeliség, hatalom és nyelv, hatalom és mindennapiság, hatalom és közlés, hatalom és titok, hatalom és tudás, hatalom és egzisztencia* politika előtti kérdéseire bomlik le.

Egy további kérdés szerint mi lenne az, ami sajátos, lokális, perspektivikus („kelet-közép-európai”, „magyar”) adalék mindeből, túl a globálisan – fenyegető erővel és mennyiségben – tudhatókon; mi itt a *mi* kérdésünk? A válasz pontosan az a divergencia és sokértelműség, mellyel éppen a *hatalom* kérdése nálunk körüljárható. S egy ilyen világpolgári léptékű kérdésfelvetést pontosan *ebből* a hatalmi/alávetettségi helyzetből elgondolni, melyet Csepeli György Szelényi Ivánnal szólva – paradox megfogalmazásban – az akaratuktól megfosztottak akarata által fenntartottként ír le, nem kis teljesítmény.

Telegdi-Csetri Áron

